

УДК 351.82:620.92

Р. Б. Примуш,
к. держ. упр.
ORCID ID: 0000-0002-2408-6780

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.5—6.71

СИСТЕМА КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

R. Primush,
PhD in Public Administration

COLLECTIVE SECURITY SYSTEM AS THE BASIS OF NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY

У статті комплексно досліджено концептуалізацію системи колективної безпеки, як основи забезпечення національної та міжнародної безпеки. Автором шляхом комплексного аналізу науково-методологічної літератури визначено, що виходячи із концептуалізації системи колективної безпеки, як основи забезпечення національної та міжнародної безпеки, механізм формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері доцільно розглядати, як інструмент безпосереднього впливу на міжнародну спільноту з метою забезпечення національної безпеки країни за відповідними напрямками. Аналіз сучасного рівня національної безпеки України показав, що потрібен особливий підхід до вирішення проблем та суперечностей забезпечення необхідного рівня національної безпеки держави в сучасних умовах, пов'язаний, в тому числі, з необхідністю входу України в існуючі міжнародні організації колективної безпеки. Проведення такого аналізу засвідчило, що для забезпечення необхідного рівня національної безпеки країни необхідно дотримуватися певної ієрархії цілей і пріоритетів на шляху євроатлантичної інтеграції України. Акцентовано увагу на тому, що серед значної кількості механізмів та інструментів формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, особливої уваги заслуговують такі механізми, як активна участь в роботі ООН та системна робота у напрямку євроатлантичної інтеграції України. Констатовано, що беззаперечним є той факт, що всі проблеми та суперечності забезпечення національної безпеки України неможливо вирішити наодинці без міжнародної підтримки країн-партнерів та без подальшої інтеграції України в міжнародні організації колективної безпеки, в тому числі в Північноатлантичний Альянс. Доведено, що подальший сталий розвиток України потребує відповідних модернізаційних реформ та удосконалення існуючих механізмів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення необхідного рівня національної безпеки країни. В сучасних умовах глобальних викликів та загроз державна політика у сфері забезпечення національної безпеки має передбачати відповідну зміну політичних, військових, економічних, соціальних, екологічних, безпекових аспектів розвитку нашої держави в умовах реалізації задекларованого європейського та євроатлантичного вектору інтеграції України.

The article comprehensively examines the conceptualization of the system of collective security as a basis for ensuring national and international security. The author through a comprehensive analysis of scientific and methodological literature determined that based on the conceptualization of collective security as a basis for national and international security, the mechanism of formation and implementation of public policy in this area should be considered as a tool to directly influence the international community to ensure national security countries in the relevant areas. Analysis of

the current level of national security of Ukraine showed that a special approach to solving problems and contradictions to ensure the required level of national security in modern conditions, associated, inter alia, the need for Ukraine's membership in existing international collective security organizations. Such an analysis showed that in order to ensure the necessary level of national security, it is necessary to adhere to a certain hierarchy of goals and priorities on the path to Ukraine's Euro-Atlantic integration. Emphasis is placed on the fact that among the significant number of mechanisms and instruments for formulating state policy in the field of national security, such mechanisms as active participation in the UN and systematic work towards Ukraine's Euro-Atlantic integration deserve special attention. It is stated that it is indisputable that all the problems and contradictions of Ukraine's national security cannot be resolved alone without the international support of partner countries and without further integration of Ukraine into international collective security organizations, including the North Atlantic Alliance. It is proved that further sustainable development of Ukraine requires appropriate modernization reforms and improvement of existing mechanisms for the formation and implementation of state policy in the field of ensuring the required level of national security. In the current conditions of global challenges and threats, the state policy in the field of national security should provide for a corresponding change in political, military, economic, social, environmental, security aspects of our country's development in the implementation of the declared European and Euro-Atlantic vector of Ukraine's integration.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, колективна безпека, національна безпека, міжнародна безпека, механізми забезпечення національної безпеки.

Key words: public administration, collective security, national security, international security, mechanisms for ensuring national security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема ефективного забезпечення національної безпеки в сучасних умовах є для України однією з ключових, і є необхідною передумовою реформування усіх сфер публічного управління та суспільного життя, що, зрештою, має бути підпорядковане всебічному зміцненню суверенітету України, збереженню її територіальної цілісності та забезпеченню національних інтересів. Історичний досвід свідчить, що практично жодній державі у світі не вдавалося вести свою активну державну політику самотужки, ізольовано від існуючих та можливих коаліцій та угруповань. Якщо країни і не перебували у військових союзах, то під впливом геополітичного чинника міжнародної обстановки, стратегічної ситуації, особливостей, традицій, національного менталітету вони вибудовували цілу систему різноманітних стосунків та коаліцій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням особливостей формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки присвячено значну кількість наукових робіт таких вчених та практиків, як Г.П. Ситник, В.Й. Абрамов, В.Ф. Смолянчук, О.С. Третякова та інші [2; 8]. Однак чимало питань стосовно особливостей системи формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в умовах необхідності входження в міжнародні організації колективної безпеки залишаються недостатньо дослідженими.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначення напрямів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки України з метою вирішення існуючих проблем та суперечностей її забезпечення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Наука трактує поняття "колективної безпеки", як історичну категорію, що визначає стан захищеності суспільства, держави, співдружності держав від протиправних зовнішніх та внутрішніх посягань на їхні життєві інтереси [2].

Створення міжнародних механізмів колективної безпеки є життєво важливою потребою. Її реалізація полегшується загальною зацікавленістю країн в об'єднанні зусиль з урегулювання збройних конфліктів, охорони державних кордонів, відновлення ефективної співпраці у всіх сферах, у тому числі у забезпеченні колективної безпеки, у підтримці боєздатності армії та флоту тощо. Поряд із названими причинами існує багато інших факторів, які є передумовами для об'єднання зусиль щодо захисту національних інтересів та забезпечення колективної безпеки.

Так, наприклад, для розробки нових систем озброєнь, їх виробництва потрібні величезні капіталовкладення. Також та чи інша країна світу не зможе самотійно утримувати орбітальне угруповання у космосі, без якого ні зв'язок, ні розвідку, ні управління в сучасних умовах не забезпечити. Тому колективна безпека є об'єктивною реальністю. Однак, для створення ефективної системи колективної безпеки потрібна ціла низка факторів: необхідність загальних стандартів озброєнь, боєприпасів, принципів навчання, сумісних сис-

тем управління тощо. Це об'єктивна сторона військово-політичних відносин. Але є й суб'єктивна їхня сторона, коли залежно від політичних, економічних настроїв, течій ці процеси уповільнюються чи прискорюються.

Як основні принципи колективної безпеки у військово-політичній сфері можна назвати такі:

1. Подальша розробка єдиних концептуальних поглядів на проблеми забезпечення національної та колективної безпеки, військового будівництва, підготовки штабів, військ та кадрів;

2. Зближення основних положень законодавчих актів держав-учасниць у галузі оборони та безпеки;

3. Розширення міжнародно-правової бази співробітництва на двосторонній та багатосторонній основі;

4. Досягнення міждержавних домовленостей щодо спільного використання елементів військової інфраструктури, повітряного та водного простору [4].

Все різноманіття проблем із забезпечення колективної безпеки можна умовно звести до шести напрямів. Це проблеми територіальні, міжетнічні, соціально-економічні, оборонні, проблеми державності та екологічні.

Все більшого поширення в міжнародній практиці набуває розробка текстів міжнародних договорів про колективну безпеку в міжнародних організаціях. Проекти договорів, які мають особливо складний чи спеціальний характер, готуються міжнародними органами, зокрема органами ООН. Відповідно до статуту, ООН має на меті "бути центром для узгодження дій націй" у вирішенні найважливіших питань колективної безпеки. Очевидно, що у досягненні цієї мети важливу роль мають відігравати зусилля ООН з вироблення міжнародних угод, які шляхом узгодження інтересів багатьох держав були б спрямовані на вирішення найважливіших міжнародних питань. Зокрема, у п. 3. ст. 62 Статуту йдеться: "Рада уповноважується готувати для подання Генеральній Асамблеї проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції". Для розгляду докладніше питань Економічна Соціальна Рада має право скликати міжнародні конференції [7].

За роки існування ООН у відповідних органах цієї організації було вироблено проекти деяких конвенцій з колективної безпеки. Так, проект договору про принципи діяльності держав у космічному просторі спочатку розроблявся юридичним підкомітетом Комітету ООН з космосу, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та пакти про права людини — Комісією з прав людини, конвенції, що кодифікують міжнародне право — Комісією міжнародного права ООН. В ООН розроблялися такі важливі конвенції, як Конвенції щодо попередження та боротьби з геноцидом та апартеїдом, Конвенція про незастосування терміну давності до військових злочинів та злочинів проти людства, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї тощо.

Остаточне узгодження текстів зазначених договорів відбувалося на Генеральній Асамблеї ООН. Велику роботу тут проводять головні комітети Генеральної Асамблеї, у тому числі Комітет з колективної безпеки. Отримуючи від допоміжних та інших органів ООН проект міжнародного договору, Генеральна Асамблея вирішує, якщо знаходить укладання договору доцільним, або скликати спеціальну конференцію держав до ухвалення тексту договору, або передає проект договору на обговорення одному з головних комітетів. У цьому випадку відповід-

ний комітет обговорює поданий проєкт, вносить до нього необхідні зміни та надає остаточний текст договору на затвердження Генеральної Асамблеї. Значну роботу з підготовки міжнародних договорів із колективної безпеки проводять спеціалізовані установи ООН.

Потрібно, однак, зазначити, що досі немає жодної уніфікованої процедури розробки міжнародних договорів у рамках ООН або під її егідою. Процес цей різний і залежить від виду договору, що розробляється. В даний час в ООН вивчається питання про методи укладання багатосторонніх договорів, що розробляються в рамках ООН, для того, щоб були вжиті заходи для вдосконалення та вибору найбільш доцільних методів їх розробки.

Сучасна міжнародна система колективної безпеки перебуває у тривалому перехідному періоді. Саме такі потрясіння, як розпад Радянського Союзу та трагедія 11 вересня 2001 р. в США, якими ознаменувався вступ світу до нового тисячоліття, призвели до радикальних змін у міжнародних відносинах. Спільнота націй зіткнулася не лише зі старими загрозами, але й з новими викликами, які можуть призвести до втрати деяких із великих завоювань попередніх десятиліть, особливо у сфері прав людини та демократичних засад. У взаємопов'язаному світі транскордонні за впливом та наслідками виклики та загрози спочатку локального характеру неконтрольовано набувають глобальних масштабів. Тут йдеться про нові форми тероризму, розповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки і технологій їх виготовлення, розширення і вкорінення транснаціональних злочинних мереж, наркобізнесу, голоду і злиднів, загрозу збіднення продовольчих і прісноводних ресурсів, тліючі внутрішні збройні конфлікти і загроза виникнення нових [8].

В цих умовах особливу небезпеку становить переслідування державами суто егоїстичних національних інтересів. Не зважаючи на права і національні інтереси інших і не беручи до уваги глобальні реальності, вони прагнуть посилити свій вплив у міжнародних відносинах, одночасно ускладнюючи, поступово, а нерідко відкрито й активно, досягнення національних інтересів іншими учасниками міжнародних відносин. У цій сфері роль права полягає в тому, щоб знайти гармонійне поєднання національних та глобальних інтересів.

Відстоювання принципу верховенства права, захист прав людини та основних свобод завжди було та буде пріоритетним напрямком у здійсненні конституційного правосуддя. XXI століття ставить перед міжнародним співтовариством та державами чимало проблем на цьому основному напрямі, особливо виходячи з характеру нових викликів та загроз міжнародній та національній безпеці.

У доповіді Групи високого рівня з загроз, викликів та змін, підготовленій за дорученням Генерального секретаря ООН наприкінці 2004 р., зазначено, що будь-яка подія чи процес, що ведуть до масової загибелі людей або зменшення шансів на виживання та послаблюють держави, як базові елементи міжнародної системи, що становлять загрозу міжнародній безпеці, неприпустимі. Якщо виходити з цього визначення, то існують 6 блоків загроз, якими світ має займатися зараз і в наступні десятиліття:

- економічні та соціальні загрози, включаючи злидні, інфекційні хвороби та екологічну деградацію;
- міждержавні конфлікти;

- внутрішні конфлікти, включаючи громадянську війну, геноцид та інші масові звірства;
- ядерну, радіологічну, хімічну та біологічну зброю;
- тероризм;
- транснаціональна організована злочинність [4; 7].

У зв'язку з цим перед міжнародним співтовариством стоїть головне завдання — забезпечення того, щоб із усіх загроз, що входять до вищевказаних категорій, ті загрози, які є віддаленими, не стали безпосередніми, а ті загрози, які мають безпосередній характер, не викликали реальних руйнівних наслідків. Це вимагає вироблення рамок превентивної діяльності, які охоплювали б всі ці загрози в усіх аспектах, у яких вони з найбільшою силою виявляються в різних районах світу. І насамперед це вимагатиме прийняття управлінцями на національному та міжнародному рівнях своєчасних, рішучих та колективних заходів щодо протидії всім цим загрозам — від злиднів та соціальної деградації до всіх видів тероризму, включаючи ядерний та біологічний.

Усі види загроз тісно переплетені між собою. Часто між ними існує складний зв'язок детермінації, що стосується фундаментальних прав людини [1].

Не випадково, тому в документах ООН наголошується, що, наприклад, всеосяжна стратегія боротьби з тероризмом має включати не лише і не стільки силові заходи впливу.

У ході всіх дискусій на початку XXI століття в рамках ООН, Європейського Союзу, у структурах громадянського суспільства висловлюється занепокоєння з приводу того, що "війна з тероризмом" у деяких випадках підриває ті самі цінності, за якими завдають удару терористи: права людини і верховенство права. Більшість із тих, хто висловлював таке занепокоєння, не ставили під сумнів серйозність терористичної загрози і визнавали, що право на життя є основним серед прав людини. Вони, однак, висловлювали побоювання щодо того, що підходи до проблеми терору, сконцентровані цілком і повністю на військових, поліцейських та розвідувальних заходах, загрожують підірвати зусилля щодо забезпечення прав людини, призвести до відчуження великих груп населення світу та цим послабити потенціал колективних дій проти тероризму. Що стосується держав у регіонах, звідки походять терористи, то найперша необхідність полягає в тому, щоб зміцнювати не лише їхню здатність, а й їхню волю до боротьби з тероризмом. Для зміцнення цієї волі — причому так, щоб держави користувалися підтримкою власних народів, а не наштовхувалися на опозицію з їхнього боку, — необхідний ширший підхід. Саме тому в документах ООН та Європейського Союзу йдеться про нагальну необхідність глобальної стратегії боротьби з тероризмом — стратегії, що торкається корінних причин і зміцнює відповідальні держави, верховенство права та основоположні права людини.

У ході всіх дискусій на початку XXI століття в рамках ООН, Європейського Союзу, у структурах громадянського суспільства висловлюється занепокоєння з приводу того, що нинішня "війна з тероризмом" у деяких випадках підриває ті самі цінності, за якими завдають удару терористи: права людини і верховенство права.

Така всеосяжна стратегія повинна включати стримування, яке здійснюється з метою перекинути причи-

ну тероризму або тих, хто сприяє тероризму, у тому числі за допомогою:

- заохочення соціальних та політичних прав, верховенства права та демократичних реформ;
- вживання заходів для усунення основних політичних причин невдоволення;
- боротьби з організованою злочинністю;
- зменшення масштабів злиднів та безробіття;
- припинення розпаду країн [1; 4].

Ця ж стратегія передбачає розробку більш дієвих інструментів для глобальної співпраці у боротьбі з тероризмом, причому виключно у правових рамках, що ґрунтуються на повазі до громадянських свобод і прав людини, у тому числі в сферах:

- правоохоронної діяльності;
- обміну розвідувальними даними, коли це можливо;
- заходів фінансового контролю;
- нарощування потенціалу держав щодо запобігання терористичному вербуванню;
- контролю за небезпечними матеріалами та заходів щодо охорони здоров'я населення [1; 4].

В сучасних умовах потужною міжнародною організацією для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки є НАТО (NATO — North Atlantic Treaty Organisation) — Організація Північноатлантичного договору, яку було створено 4 квітня 1949 р. [9].

Відповідно до Вашингтонського договору кожна держава-член Альянсу несе додаткову відповідальність та користується перевагами від участі у системі колективної безпеки. У статті 5 ведеться про те, що збройний напад на одного або на кількох членів НАТО розглядатиметься, як напад на всіх членів і що "вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них ... надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні". Такі безпрецедентні гарантії безпеки, територіальної цілісності, недоторканості кордонів та державного суверенітету не дає жодна з наявних на сьогодні колективних систем безпеки.

В часи холодної війни Альянс ніколи не використовував військову силу проти третіх країн або з метою впливу на своїх держав-членів. (Водночас, СРСР на чолі Організації Варшавського договору (ОВД), який у 1954 р. подавав заявку на вступ до НАТО, але отримав відмову, без вагань застосовував засіб військового втручання у внутрішні справи союзників по соціалістичному табору в Угорщині 1956 р. і Чехословаччині 1968 р.) [9].

Сьогодні членами НАТО є 29 країн: Албанія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Болгарія, Словаччина, Словенія, Хорватія і Чорногорія.

Ухвалення всіх рішень в Альянсі відбувається на засадах консенсусу. Кожна країна-член НАТО має право вето. НАТО не має власних збройних сил, у розпорядженні Альянсу є збройні сили — країн-членів. (Деякі держави-члени НАТО взагалі не мають власних армій, зокрема Люксембург та Ісландія).

Будь-яка держава-член має право виходу з Альянсу. За історію організації цим правом скористалися Франція та Греція, які відповідно у 1966 р. та у 1974 р. вийшли з військової структури НАТО, однак залишилися в межах її політичної структури. У 1980 р. повна участь Греції у військовій структурі НАТО була відновлена. Франція також відновила участь у військовій структурі НАТО, про що було оголошено під час ювілейного Саміту НАТО в Страсбурзі в 2009 р., коли Організація відзначала 60-річчя з часу свого заснування.

НАТО розвиває розгалужену систему партнерств, до якої входять Рада євроатлантичного партнерства, особливі партнери Україна, Грузія, країни Середземноморського діалогу (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Мавританія, Марокко, Туніс), Стамбульської ініціативи (Бахрейн, Катар, Кувейт та ОАЕ), західноєвропейські нейтральні країни (Австрія, Ірландія, Мальта, Фінляндія, Швейцарія, Швеція), а також контактні країни (Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея, Японія).

Альянс у 2014 р. припинив практичну співпрацю з Російською Федерацією після її агресії проти України, проте залишив канал комунікації — Раду НАТО-РФ і розпочав проведення політики стримування РФ [9].

Слід зазначити, що для міжнародних інвесторів членство тієї чи іншої країни в НАТО — це очевидний знак стабільності, а отже, більшої інвестиційної привабливості країни, що є надвизначно важливим для забезпечення економічної безпеки країни, як невід'ємної складової національної безпеки [6].

Визначною подією щодо подальшого вбудовування України в систему колективної безпеки, як основи національної та міжнародної безпеки, стало внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) № 2680-VIII від 7 лютого 2019 р.) [5].

Як результат, до Конституції України внесено зміни щодо "...підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності ... євроатлантичного курсу України та реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ... Організації Північноатлантичного договору" [3].

ВИСНОВКИ

Отже, в сучасних умовах державна політика щодо забезпечення національної безпеки має бути спрямована на вступ України до НАТО та передбачати відповідну зміну не тільки політичних, економічних, соціальних, а й безпекових аспектів розвитку нашої держави. Зазначений вектор розвитку нашої країни потребує відповідних реформ щодо удосконалення існуючих механізмів забезпечення необхідного рівня національної безпеки України, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Література:

1. Билль о правах / Международные акты о правах человека: Сб. документов. М., 1999. С. 17.
2. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / состав.: Г.П. Сытник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянюк и др.; под общ. редакцией Г.П. Сытника. К.: НАДУ, 2012. 496 с.

3. Конституція України. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.12.2021).

4. Международное публичное право. Сборник документов. Т. 1. М., 1996. С. 414—419.

5. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Закон України URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T192680.html (дата звернення: 15.11.2021).

6. Про основи національної безпеки. Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV(зі змінами). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 17.12.2021).

7. Статут ООН. URL: <http://www.un.org/ru/documents/charter/chapter1.shtml> (дата звернення: 15.11.2021).

8. Третьякова Е.С. Национальная безопасность и международное право в XIX веке / Genesis: исторические исследования. 2015. № 4. С. 475—493.

9. Що таке НАТО? URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/shcho-take-nato> (дата звернення: 25.12.2021).

References:

1. NORMA-INFRA (1999), "Bill of Rights", *Mezhdunarodnye akty o pravah cheloveka* [International Acts of Human Rights], NORMA-INFRA, Moscow, Russia.

2. Sytnik, G.P. Abramov, V.I. and Smolyanyuk, V.F. (2012), *Gosudarstvennoe upravlenie v sfere nacional'noj bezopasnosti: slovar'-spravochnik* [Public administration in the sphere of national security: dictionary-reference book], NAPA, Kyiv, Ukraine.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), "Constitution of Ukraine", available at: (Accessed 25 Jan 2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Bekjashev, K.A. and Hodakov, A.G. (1996), *Mezhdunarodnoe publichnoe pravo. Sbornik dokumentov* [International public law. Collection of documents], vol. 1, BEK, Moscow, Russia, pp. 414—419.

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), *Law of Ukraine "On Amendments to the Constitution of Ukraine (on the strategic course of the state to gain full membership of Ukraine in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization)"*, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T192680.html (Accessed 25 Jan 2022).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security"*, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 25 Jan 2022).

7. UN (2019), "UN Charter", available at: <http://www.un.org/ru/documents/charter/chapter1.shtml> (Accessed 25 Jan 2022).

8. Tret'yakova, E. (2015), "National security and international law in the XIX century", *Genesis: historical research*, vol. 4, pp. 475—493.

9. Ukraine — NATO (2019), "What is NATO?", available at: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/shcho-take-nato> (Accessed 25 Jan 2022).

Стаття надійшла до редакції 16.02.2022 р.